

Департамент культури, національностей, релігій та
охорони об'єктів культурної спадщини
Одеської обласної державної адміністрації

Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. М. С. Грушевського

Науково-методичний відділ

ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА: ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ГРОМАДИ

Методичний лист

Сьогодні публічна бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр тощо.

У наш час, в період повномасштабної війни велика увага приділяється забезпеченню прав громадян на бібліотечне обслуговування, загальну доступність до інформації та культурних цінностей, які збираються, зберігаються та надаються у тимчасове користування бібліотеками для використання в роботі.

Децентралізація створила нові виклики і ризики для публічних бібліотек, як на їх внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, створила можливість функціонування бібліотек, які б повністю відповідали потребам громади.

У кожній країні публічні бібліотеки – одні з найдемократичніших соціальних інститутів, вони завжди були та є невід'ємною частиною соціуму. Всілякі трансформації в суспільстві завжди впливали на бібліотеки та стали рушійною силою змін, що відбуваються в них сьогодні.

Метою реформи місцевого самоврядування, яка відбулася в Україні, безумовно, і в Одеській області, стало забезпечення його спроможності самостійно, коштом власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Одним з критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури, звісно, і бібліотечних послуг.

Зосереджуймо увагу на сучасний погляд на діяльність публічної бібліотеки, що самостійно, або разом з філіями, обслуговує мешканців територіальної громади.

Сучасна публічна бібліотека – це комфортний інформаційний центр, призначений для відвідувачів, яким потрібна будь-яка інформація для навчання, освіти. Простір бібліотеки – це місце для спілкування, проведення ділових зустрічей. Бібліотека вже має достатньо великий досвід для організації культурних заходів – презентацій, читацьких конференцій, оглядів літератури.

Акцентуємо увагу на те, що публічна бібліотека повинна, реалізуючи Методичні рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики, докласти максимум зусиль на очищення книжкових фондів від застарілої літератури та документів на різних носіях інформації, які пропагують війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства територіальної цілісності України, які глорифікують осіб, що здійснювали, чи здійснюють збройну агресію проти України, автори яких публічно підтримали агресію проти України.

Новий погляд на бібліотечний простір потребує системного та яскравого виконання потреб безбар'єрності, чітко викладеним у

Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року¹. «Це філософія суспільства без обмежень. Це про зміни..., що мають сприяти тому, щоб

¹ Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : [Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-2021-р від 14.04.2021 р.] // Верховна Рада України : сайт. Дата оприлюднення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 30.05.2024).

безбар'єрність стала новою суспільною нормою» – каже Олена Зеленська, за ініціативою якої і створена ця Стратегія. Пропонуємо вивчивши головні напрямки Стратегії звернути увагу на обслуговування людей з інвалідністю, на доступність для кожного до приміщення бібліотеки, на систему оголошень про бібліотечні заходи, а також на систему інформування про бібліотечні можливості, єдині для кожного.

За ініціативою Першої леді діє **Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як»²**, що спрямована на формування в суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я, дає розуміння як дбати про свій внутрішній стан. Ця програма покликана створити сервіси та механізми, які підтримають українців в складні часи повномасштабної війни. Рекомендуємо зробити систему психологічних тренінгів, обмін літературою названої спрямованості, запланувати роботу з дітьми, звернувши увагу на роботу дитячих клубів, проведення конкурсів та інших розважальних та розвиваючих заходів, зустрічей, програм.

Бібліотеки повинні стати потужними центрами підтримки внутрішньо переміщених осіб. Для тих, хто через війну втратив звичний спосіб життя, бібліотека повинна стати багатофункціональним, доступним місцем спілкування, творчості, безпеки та відпочинку.

Майже 80 публічних бібліотек є хабами цифрової освіти, більше 400 бібліотек мають сучасну комп'ютерну техніку та вже мають досвід, працюючи за **програмою «Дія. Цифрова освіта»³**, чим заслуговують авторитетне відношення до себе як від керівництва, так і від мешканців громад. (У липні цього року бібліотеки – хаби цифрової освіти візьмуть участь в онлайн навчанні за планом Української бібліотечної асоціації). Наполеглива участь бібліотек у створенні та активній діяльності

² **Всеукраїнська програма ментального здоров'я** : [про програму] // Ти як : сайт. URL: <https://howareu.com/pro-prohamu>. (дата звернення: 30.05.2024).

³ **Дія. Цифрова освіта** : нац. онлайн-платформа для розвитку цифрової грамотності // EGAP program : сайт. URL: https://egap.in.ua/project/diyacifrova_osvita. (дата звернення: 01.06.2024).

клубів, учбових аматорських центрів щодо цифрової освіти, система консультацій з залученням професіоналів – сучасна мета публічної бібліотеки – мета діяльності публічної бібліотеки громади.

Публічні бібліотеки територіальних громад повинні виразно та системно повідувати про основні напрямки державних та обласної програм, спрямованих на розвиток та популяризацію української мови, як державної. Головною метою діяльності публічної бібліотеки в цьому напрямку є популяризація української мови, покращення володіння українською мовою, підвищення культури мовного спілкування, залучення широкого кола користувачів до удосконалення спілкування державною мовою, сприяння зацікавленості мешканців читанням творів сучасних українських письменників.

Сучасний погляд на обговорення української літератури послужить підвищенню зацікавленості громади у бібліотечних книгах (до речі, вони – книги – значно дешевші ніж у крамниці – вони безкоштовні для користувача), підвищенню авторитету публічної бібліотеки у мешканців та керівників влади. Пропонуємо звернутись до призабутої форми інформування та популяризації книги – читацьких конференцій та обов'язково використати форму оглядів української книги, представлені як на тематичних виставках, так і на виставках літератури, наданої безкоштовно Українським інститутом книги.

Особливу увагу приділіть розповіді про книги, які присвячені ювілеям великих українців, пам'ятним датам, що відмічені у **Постанові Верховної ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024-2025 роках»⁴**. Це і виставки книг та інших документів (матеріали періодичної преси, фото, посилання на матеріали з Інтернету), і огляди, і, головне, зустрічі з

⁴ Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024-2025 роках : [Постанова Верховної Ради України № 3536-ІХ від 21.12.2023 р.] // Верховна рада України. Законодавство України. Дата оприлюднення: 21.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3536-20#Text>. (дата звернення: 31.05.2024).

журналістами, військовими, школярами, мешканцями громади, присвячені розповіді про імена та дати.

Одеська область – місце проживання багатьох національностей. Це – українці (більшість), молдавани, болгари, євреї, гагаузи, роми, поляки, німці та інші національні групи. Просимо звернути увагу на формування фондів публічних бібліотек літературою на мовах регіону, мешканців якого обслуговує бібліотека. Пропонуємо залучати до вирішення цієї проблеми як владу, так і спонсорів. Сьогодні у поповненні фондів бібліотек беруть участь Український інститут книги та інші організації. Пропонуємо активізувати надання свого приміщення для роботи аматорських літературних клубів, поетичних вечорів мовами головних для того чи іншого населеного пункту національностей.

Знову наголошуємо на більш активному спілкуванні бібліотек та клубних закладів, особливо звертаємо увагу на створення та роботу спільних аматорських об'єднань, діяльність яких має зацікавити усіх мешканців громад – як дітей, так і жінок, як майстрів, наприклад вишивання або готування страв, так і звичайних громадян.

Одещина збагатила **Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС)⁵** України прикладами дійсної культурної спадщини. Серед переможців – **11 елементів** нематеріальної культурної спадщини Одещини з різних куточків Одеської області⁶.

Варто детально розглянути **кожний** з цих елементів, включених до Національного переліку.

⁵ Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України // Ukrainian Center for Cultural Research = Український центр культурних досліджень : сайт. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-obiektiv/t>. (дата звернення: 02.06.2024).

⁶ Елементи НКС Одеської області, які вписані до Національного переліку елементів НКС України : [11 елементів] // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr. (дата звернення: 02.06.2024).

- **Особливості виконання клезмерської музики** Подільського (Кодимського) району Одеської області⁷. Переважно побуває у місті Кодима, селах Загнітків, Шершенці, Грабове, Лабушне, Івашків, Олексіївка;
- **Різдвяний обряд «Мошу» (молдовський обряд)**⁸ (обряд чоловічої коляди) з села Орлівка Ренійської міської громади Ізмаїльського району;
- **Метод будівництва «Суха кладка»**⁹ (кладка на «чамур»). Ареал побутування – села Загнітків, Олексіївка, Шершенці Кодимської територіальної громади;
- **Музей традиційного народного мистецтва** як інтерактивний простір нематеріальної культурної спадщини Одещини. **Живий музей**¹⁰. Діяльність музею поширюється на всю територію Одеської області;
- **Міліна – знання, навички та звичаї**¹¹ (баніца, гибаніца, гбаніца). Поширена в селах, де компактно проживають болгары, зокрема по всіх селах півдня Одеської області, а також таких селах, як с. Делжилер Татарбунарської міської громади Білгород-Дністровського району, с. Кулевча Кулевчанської сільської громади Білгород-Дністровського району, с. Ново-Трояни Городненської сільської громади Болградського району, с. Делень Арцизької міської громади

⁷ **Особливості виконання клезмерської музики Подільського (Кодимського) району Одеської області** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/klezmer_muzyka. (дата звернення: 02.06.2024).

⁸ **Різдвяний обряд «Мошу» (молдовський обряд)** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/moshu. (дата звернення: 02.06.2024).

⁹ **Метод будівництва «Суха кладка»** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/suha-klad. (дата звернення: 02.06.2024).

¹⁰ **Музей традиційного народного мистецтва як інтерактивний простір нематеріальної культурної спадщини Одещини. Живий музей** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/guvmuzey. (дата звернення: 02.06.2024).

¹¹ **Міліна – знання, навички та звичаї** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/milina. (дата звернення: 02.06.2024).

Болградського району, с. Кирнички Суворовської селищної громади Ізмаїльського району, с. Василівка Василівської сільської громади Болградського району, с. Баннівка Василівської сільської громади Болградського району, с. Калчева Василівської сільської громади Болградського району;

- **Знання, вміння та практики**, що стосуються приготування та споживання **біляївської рибної юшки**¹². Ця страва є важливою частиною культури харчування та меню мешканців міста Біляївки Біляївської міської громади;
- **Культура приготування та споживання плацинди у селах долини річки Фрумушика**¹³ (інші назви елементу: плачинда, плацинта, плачінда, плачінта, плечинда, плячинда). Плачинда поширена на території, де компактно проживають молдовани та румуни, зокрема, у селах Одеської області: Нові Каплани та Василівка Болградського району, селі Семисотка Білгород-Дністровського району. Йдеться про знання, навички та звичаї, що стосуються культури приготування і споживання плацинти;
- **Традиція приготування та споживання обрядових хлібів до Дня Святого Георгія села Криничне**¹⁴;
- **Культура традиційного вівчарства Бессарабії та знання, пов'язані з ним**¹⁵. Галузь вівчарства поширена по всій території Одеської області й практикується українцями, національними спільнотами болгар, гагаузів, молдован,

¹² Знання, вміння та практики, **що стосуються приготування та споживання біляївської рибної юшки** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/ushka. (дата звернення: 02.06.2024).

¹³ **Культура приготування та споживання плацинди у селах долини річки Фрумушика** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: <https://goo.su/FeKxU>. (дата звернення: 02.06.2024).

¹⁴ **Традиція приготування та споживання обрядових хлібів до Дня Святого Георгія села Криничне** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/hlib-georgia-nac. (дата звернення: 02.06.2024).

¹⁵ **Культура традиційного вівчарства Бессарабії та знання, пов'язані з ним** // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/vivcharstvo. (дата звернення: 02.06.2024).

Зокрема це села: село Котловина Ренійської міської громади Ізмаїльського району; село Виноградівка Болградської міської громади Болградського району; села Тарутинської селищної громади Болградського району; село Фрумушика Нова Бородінської селищної громади Болградського району; село Фурманівка Кілійської міської громади Ізмаїльського району; село Новоселівка Кілійської міської громади Ізмаїльського району, а також у місті Болград Болградської міської громади Болградського району;

- **Приготування української традиційної страви «Голубці». Культура приготування і споживання голубців¹⁶** (інша назва – «сармале»). Страва побутує на всій території Одеської області, починаючи з півночі і до крайнього півдня. До уваги можна взяти окремі населені пункти, зокрема, села Кодимської міської громади Подільського району Одеської області (с. Шершенці, с. Загнітків, с. Серби, с. Пиріжна) та м. Кодима; село Городне Городненської сільської громади Болградського району; с. Глибочок Куяльницької сільської громади Подільського району; село Орлівка Ренійської міської громади Ізмаїльського району;
- **Традиційна народна гра «Ашик»¹⁷**. (інші назви гри – «Рашичета», «Рашик», «Асик», «Гра у бабки», «Ашижик»). Гра розповсюджена на Півдні Одеської області у місцях компактного проживання болгар та гагаузів, зокрема в селах Городне, Виноградівка Болградського району, Котловина Ізмаїльського району.

¹⁶ Приготування української традиційної страви «Голубці». Культура приготування і споживання голубців // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: http://oocuk.com.ua/nks/el_nks_do_ukr/golubci-nac-perelic. (дата звернення: 02.06.2024)

¹⁷ Традиційна народна гра «Ашик» // ООЦУК Одеський обласний центр української культури : сайт. URL: <https://goo.su/fRQeZ>. (дата звернення: 02.06.2024).

Пропонуємо активніше використовувати популяризацію документів, які розповідають про внесення нематеріальної культурної спадщини до списку ЮНЕСКО. Наприклад, «**Борщ**, як частина українського культурного коду». Адже саме ця страва внесена до нематеріальної культурної спадщини держави. Робота ця разом з клубними закладами, з аматорськими об'єднаннями, з кафе (якщо такі є) сприятиме підвищенню зацікавленості в бібліотечній книзі, сприятиме підйому популярності бібліотеки.

Пропонуємо системно та чітко організувати роботу **центру правової інформації**, враховуючи, що питання законодавства найбільш цікавлять усіх громадян. Зустрічі з поліцією та юристами, оформлення спеціального стенду правової інформації – обов'язковий напрямок роботи публічної бібліотеки.

Уся робота бібліотеки щодо популяризації книги є реалізацією державної **Стратегії розвитку читання до 2032 року «Читання як життєва стратегія»¹⁸**. Саме ця бібліотечна діяльність, спрямована на популяризацію книги та читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху в навчанні та житті, на репрезентацію сучасної української книги та світової літератури, виховання культури читання.

На завершення листа сформулюємо, що сучасну публічну бібліотеку фахівці розглядають як загальнодоступну платформу для обміну інформацією, культурного розвитку та заохочення громадянської активності, інструмент у побудові справедливого і гуманного суспільства. На ці бібліотеки покладені завдання забезпечення інклюзії, доступу до інформації та участі в культурному житті користувачів з особливими потребами, маргінальних соціальних груп, усіх громадян, незалежно від національності, раси, статі, мови, віросповідання, рівня освіти, майнового становища тощо.

¹⁸ Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки : [Розпорядження Кабінету Міністрів України № 190-2023-р від 03.03.2023 р.] // Верховна рада України. Законодавство України : сайт. Дата оприлюднення: 03.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>. (дата звернення: 03.06.2024).

Саме реалізація цих тверджень в діяльності публічних бібліотек створить публічні бібліотеки Одеської області – інформаційно-культурними центрами для мешканців громад, що обслуговуються бібліотеками згідно Закону України «**Про бібліотеки та бібліотечну справу**» № 1388-VI¹⁹, та Постанови Кабінету Міністрів України «**Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні**» (06.02.2019)²⁰.

¹⁹ Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: [Закон України № 1388-VI від 01.01.2011 р.] // Верховна рада України. Законодавство України : сайт. Дата оприлюднення: 01.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-17#Text>. (дата звернення: 03.06.2024).

²⁰ Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні: [Постанова Кабінету Міністрів України № 72-2019-п від 06.02.2019 р.] // Верховна рада України. Законодавство України : сайт. Дата оприлюднення: 01.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 03.06.2024).

**ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА: ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ
ЦЕНТР ГРОМАДИ** [Текст] : метод. лист / Департамент культури,
національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одес.
облдержадмін. ; Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського ; [підгот.
Ю. С. Амелеченко ; комп'ют. набір Ю. С. Амелеченко ; верстка, заг.
редагування О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2024. –
11 с. – 15х21,5. – 40 прим. : б. ц.

© ООУНБ ім. М. С. Грушевського
Зам. № 20 від 06.06.2024 р.
Тираж 40 прим.